

บทที่ 6

วิวัฒนาการหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย

ยุคเริ่มแรก

เดิมทีเดียวในสมัยที่ประเทศไทยยังไม่มีความรู้เรื่องการพิมพ์ คนไทยใช้วิธีการเขียนหนังสือลงบนใบลาน (Palm Leaf) และสมุดข่อย การเผยแพร่เรื่องราวต่างๆ ใช้วิธีคัดลอกด้วยลายมือ ในเรื่องของการพิมพ์นั้นคณะมิชชันนารีได้หล่อตัวพิมพ์อักษรไทยขึ้นที่พม่า ตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 2 เพราะในขณะนั้นมีคนไทยอยู่ที่เมืองย่างกุ้งเป็นจำนวนมาก ต่อมาพม่าทำสงครามกับอังกฤษจึงมีการส่งตัวพิมพ์และแท่นพิมพ์ไปที่อินเดีย มีการพิมพ์หนังสือสอนศาสนาคริสต์เป็นภาษาไทยเป็นครั้งแรกที่นครกัลกัตตา เมื่อ พ.ศ. 2362 (อำไพ จันทรจิระ, 2516 : 85) ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ชาวอังกฤษชื่อ ร้อยเอกเจมส์ โลว์ (Captain James Low) ซึ่งรับราชการอยู่ที่ประเทศอินเดีย ได้มาทำงานที่เกาะหมาก (ปีนัง) และได้เรียนหนังสือไทย จึงเรียบเรียงตำราไวยากรณ์ไทยขึ้นชื่อว่า A Grammar of Thai or Siamese Language (เรื่องเดียวกัน : 85) หนังสือได้บรรยายถึงตัวหนังสือไทยและไวยากรณ์ไทย เนื้อเรื่องเป็นภาษาอังกฤษ และมีบางหน้าเป็นตัวหนังสือไทยล้วนๆ

หลังจากการพิมพ์เอกสารไทยที่อินเดีย มิชชันนารีที่เผยแพร่ศาสนาที่สิงคโปร์ 2 ท่านคือ โรเบิร์ต เบิร์น (Robert Burn) และทอมสัน (Thomson) สนใจเรื่องภาษาไทย จึงได้ซื้อตัวพิมพ์จากอินเดียแล้วมาตั้งโรงพิมพ์ขึ้นที่สิงคโปร์ใน พ.ศ. 2375 หลังจากนั้นหมอบีช บรัดเลย์ (Dr. Dan Beach Bradley) หมอสอนศาสนาชาวอเมริกันเป็นผู้นำเครื่องพิมพ์ภาษาไทยจากสิงคโปร์เข้ามาในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2378

พ.ศ. 2379 มีการพิมพ์หนังสือฉบับแรกในประเทศไทยจำนวน 1,000 ฉบับ เป็นเรื่องเกี่ยวกับคำสอนทางศาสนาคริสต์ ครั้นถึง พ.ศ. 2382 รัชกาลที่ 3 ได้จ้างโรงพิมพ์ของมิชชันนารีพิมพ์ พระบรมราชโองการประกาศห้ามสูบบุหรี่ จำนวน 9,000 ฉบับ นับเป็นหนังสือราชการชิ้นแรกที่ใช้วิธีการพิมพ์

พ.ศ. 2384 โรงพิมพ์มิชชันนารีได้คิดหล่อตัวพิมพ์อักษรไทยในประเทศได้สำเร็จ โดยปรับปรุงรูปร่างตัวอักษรให้สวยงามขึ้น เป็นการทดแทนตัวพิมพ์นำเข้าจากสิงคโปร์ที่สึกหรอไป และมีการพิมพ์ปฏิทินภาษาไทยเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2385

กิจการการพิมพ์หนังสือในสมัยรัชกาลที่ 3 ล้วนดำเนินงานโดยพวกมิชชันนารีทั้งสิ้น วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2387 หมอบรัดเลย์ได้ออกหนังสือเล่มแรก ซึ่งมีลักษณะอย่างหนังสือพิมพ์ให้ชื่อว่า บางกอกเรคคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder) ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ให้ชาวอเมริกัน และ ฝรั่งเศสอื่นๆ ในประเทศไทยได้ทราบข่าวคราวความเคลื่อนไหว และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในและต่างประเทศ บางกอกเรคคอร์ดเดอร์เป็นหนังสือข่าวสั้น ออกเป็นรายปักษ์ ลงเรื่องเกี่ยวกับความรู้ ข่าวราชการ ข่าวการค้า บอกราคาสินค้าและเวลาเรือเข้าออก ข่าวเบ็ดเตล็ด ประกาศแจ้งความต่างๆ ฯลฯ หนังสือฉบับนี้อยู่ได้ปีกว่า (ฉบับแรก 4 กรกฎาคม 2387 ฉบับสุดท้าย กันยายน 2388) ก็หยุดไป เนื่องจากหนังสือพิมพ์เป็นของใหม่สำหรับคนไทย ยังขายไม่ค่อยได้ พวกต่างชาติที่บอกรับก็ยังมีจำนวนน้อย หมอบรัดเลย์จึงรับจ้างพิมพ์หนังสือต่างๆ และแปลหนังสือ ต่อมาได้ออกหนังสือพิมพ์อีก 2 ฉบับ ได้แก่

1. บางกอกคาลินดาร์ (Bangkok Calendar) เป็นหนังสือพิมพ์รายปี หนังสือเล่มนี้มีอายุ 14 ปี (พ.ศ. 2402 - 2416) ตีพิมพ์เนื้อหาเกี่ยวกับบ้านเมืองไทยและต่างประเทศ ข่าวเศรษฐกิจ การค้า การสังคมและอื่นๆ ไว้โดยละเอียด นับเป็นเอกสารความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ

2. สยามวิกตีมอนิเตอร์ (Siam Weekly Monitor) ออกเป็นรายสัปดาห์ แต่ออกปีเดียวก็เลิก

หมอบรัดเลย์กลับมาออกหนังสือพิมพ์ชื่อ บางกอกเรคคอร์ดเดอร์อีกครั้งในปี พ.ศ. 2408 คราวนี้ออกเป็นรายเดือนโดยพิมพ์ทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ฉบับนี้มีอายุ 2 ปี ก็เลิกทำเนื่องจากถูกฟ้องในฐานหมิ่นประมาท ลงข่าวทำให้กงสุลฝรั่งเศสเสียเกียรติยศ และหมอบรัดเลย์แพ้คดีต้องเสียค่าปรับ และเห็นว่าถ้าทำหนังสือพิมพ์บางกอกเรคคอร์ดเดอร์ต่อไป ก็ต้องลงข่าวขอขมาลาโทษกงสุลฝรั่งเศสด้วย จึงเลิกทำหนังสือพิมพ์ฉบับนี้

นอกจากหนังสือพิมพ์ของหมอบรัดเลย์แล้ว ยังมีหนังสือพิมพ์ที่ออกมาในระบายนั้นอีกหลายฉบับ เช่น สยามไทม์วิกตี (Siam Times Weekly) บางกอกเพรส (Bangkok Press)

บางกอกซัมมารี (Bangkok Summary) บางกอกเดลี แอดเวอไทเซอร์ (Bangkok Daily Advertiser) และสยามเดลี แอดเวอไทเซอร์ (Siam Daily Advertiser) สำหรับฉบับหลังนี้เป็นหนังสือพิมพ์รายวันฉบับแรกทีออกในประเทศไทย (พ.ศ. 2411) มีหมอสมิธ (John Smith) เป็นเจ้าของ ในระยะแรกตีพิมพ์วันละ 1 แผ่น ต่อมามีข่าวมากขึ้นจึงเปลี่ยนจากวันละแผ่น เป็นวันละ 4 หน้า

การพิมพ์หนังสือในระยะแรกนี้ พวกมิชชันนารีมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการเผยแพรศาสนา ก่อน ต่อมาจึงใช้เป็นกระบอกเสียงให้แก่ประเทศของตน ในระยะหลังมีจุดประสงค์ทางด้านการค้า นอกจากมีโรงพิมพ์ของหมอบรัดเลย์แล้วยังมีโรงพิมพ์ของหมอสมิธ (Samuel John Smith) ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2411 พิมพ์หนังสือพิมพ์และหนังสือเล่มออกจำหน่าย ในระยะหลังหมอสมิธได้สั่งแทนพิมพ์เข้ามาขายทำให้เกิดโรงพิมพ์ขึ้นอีกหลายโรง เป็นเหตุให้กิจการด้านหนังสือและหนังสือพิมพ์มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นมากในสมัยต่อมา อย่างไรก็ตามนับได้ว่า พวกมิชชันนารีเป็นผู้นำวิทยาการด้านการพิมพ์มาสู่ประเทศไทย หมอสอนศาสนา เช่น หมอบรัดเลย์ ในระยะหลังได้ออกจากคณะมิชชันนารีหันมาดำเนินกิจการด้านการพิมพ์แต่เพียงอย่างเดียว และถึงแก่กรรมในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2414 ฝังศพไว้ที่สุสานโปรเตสแตนต์ ย่านถนนตก ซึ่งสุสานนี้ยังปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน

หนังสือพิมพ์สมัยรัชกาลที่ 4

กิจการหนังสือพิมพ์ ของชาวต่างชาติได้ดำเนินมาตั้งแต่ รัชกาลที่ 3 ต่อเนื่องมาถึงสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง ก็ทรงสนพระทัยในกิจการด้านการพิมพ์ตั้งแต่ครั้งยังผนวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร จะเห็นได้จากการโปรดฯ ให้ส่งเครื่องพิมพ์มาตั้งที่วัดบวรฯ 1 เครื่องเพื่อพิมพ์คัมภีร์ทางพุทธศาสนา เช่น พระปาติโมกข์ บทสวดมนต์ เมื่อขึ้นครองราชย์แล้วทรงตั้งโรงพิมพ์ชื่อโรงพิมพ์พิมพ์การขึ้น และให้พระเจ้าน้อยยาเธอกรมหมื่นภูบาลบริรักษ์ และพระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นภูดิศราชหฤทัยเป็นผู้อำนวยการ

ในสมัยนั้นประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการพิมพ์ รัชกาลที่ 4 ทรงสงสัยว่าการที่มิชชันนารีออกหนังสือพิมพ์นำเรื่องราวทั้งดีและไม่ดีของประเทศต่างๆ มาตีพิมพ์นั้น

สมควรหรือไม่จึงมีพระราชกระแสให้ถามหมอบรัดเลย์ เรื่องธรรมเนียมของประเทศอเมริกา เกี่ยวกับการพิมพ์หนังสือไว้รวม 6 ประการคือ (เรื่องเดิม : 142 – 144)

“1. ถ้ามีคนที่เป็นเมืองขึ้นของเมืองอื่นที่มีสัญญาไมตรีกันอยู่กับประเทศสยาม เข้ามาตั้งโรงพิมพ์ทำหนังสือบอกข่าวต่างๆ ขาย เจ้าของเมืองไม่ชอบใจจะมีอำนาจห้ามเสียไม่ให้ทำในเมืองของตัวเองจะได้หรือไม่

2. ถ้าห้ามไม่ได้ก็ดี หรือถ้าห้ามได้ก็ไม่ห้ามแล้วก็ดี ผู้ครองเมืองเป็นเจ้าของที่จะขอเรียกภาษีเป็นค่าที่ทำบ้างจะควรหรือไม่ควร

3. เมื่อโรงพิมพ์ทำอยู่ในบ้านในเมืองอย่างนี้ ความอย่างไรบ้างจะห้ามโรงพิมพ์ไม่ให้ลง ความอย่างไรบ้างควรจะยอมให้โรงพิมพ์ลง หรือจะต้องตามใจพวกโรงพิมพ์หมดทีเดียว ห้ามอะไรไม่ได้เลย

4. ถ้าพวกโรงพิมพ์ลงพิมพ์กล่าวความเท็จก็ดีหรือว่าอย่างไรดูหมิ่นเกินเลยไปก็ดี เจ้าของเมืองควรจะฟ้องร้องแก้กงสุลนั้น ๆ ที่โรงพิมพ์นั้นขึ้นอยู่ให้ทำโทษหรือปรับจะได้หรือไม่

5. ถ้าโรงพิมพ์กล่าวติเตียนเจ้าแผ่นดินที่มีอำนาจใหญ่ หรือผู้รับใช้ของเจ้าแผ่นดินนั้นที่เป็นเมืองอื่นมีไมตรี ด้วยเหตุใดๆ ซึ่งเกี่ยวกับผู้ครองแผ่นดินเมืองที่โรงพิมพ์ตั้งอยู่ พวกโรงพิมพ์เก็บเอาความที่เกี่ยวข้องนั้นไปว่าต่างๆ ทำให้เมืองมีอำนาจใหญ่สงสัยว่าไปยุพวกโรงพิมพ์ให้ว่าสบประมาทเขา เขาบอกกับผู้ครองเมืองเป็นเจ้าของที่ให้ความลำบากต่างๆ ผู้ครองเมืองเป็นเจ้าของที่มีอำนาจน้อยควรจะทำอย่างไร

6. ถ้าเห็นว่าควรจะให้ฟ้องร้องแก้กงสุลฟ้องพวกโรงพิมพ์ โรงพิมพ์จะรับเป็นธุระเถียงแทนว่าแทนให้ความลำบากแก่เจ้าของเมืองที่มีอำนาจน้อยหลุดพ้นไปจะได้หรือไม่”

จากพระราชกระแสดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์ที่ออกในสมัยนั้นตีพิมพ์ข่าวคราวความเคลื่อนไหวของประเทศอย่างเสรี

นอกจากถามหมอบรัดเลย์แล้ว รัชกาลที่ 4 โปรดให้มีการออกหนังสือพิมพ์ชื่อ “หนังสือราชกิจจานุเบกษา” เมื่อ พ.ศ. 2401 เป็นหนังสือพิมพ์รายปักษ์ตีพิมพ์แจกจ่ายในวงราชการและราษฎร โดยรัชกาลที่ 4 ทรงเป็นบรรณาธิการเอง ทั้งนี้เพื่อประกาศข่าวในพระราชสำนักและข่าวทั่วไปที่ประชาชนควรทราบ เพื่อชี้แจงข่าวคราวต่างๆ ที่หมอบรัดเลย์ตีพิมพ์คลาดเคลื่อนในหนังสือพิมพ์ของหมอบรัดเลย์ นอกจากนี้ยังใช้ได้ตอบบทวิพากษ์

วิจารณ์ของหมอบรัดเลย์ในเรื่องกิจการบ้านเมือง และใช้ประกาศกฎหมายแก่ประชาชนทั่วประเทศ หนังสือราชกิจจานุเบกษาออกได้ปีเดียวก็เลิก และมาออกใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2417) โดยออกเป็นรายสัปดาห์ จำหน่ายแก่บุคคลทั่วไป ปัจจุบันหนังสือราชกิจจานุเบกษาใช้สำหรับตีพิมพ์กฎหมายที่ทางราชการประกาศใช้บริหารกิจการบ้านเมือง กล่าวคือ จะต้องตีพิมพ์กฎหมายในราชกิจจานุเบกษาก่อน จึงจะมีผลบังคับใช้

หนังสือพิมพ์สมัยรัชกาลที่ 5

รัชกาลที่ 5 ทรงสนับสนุนกิจการพิมพ์อย่างกว้างขวาง ในสมัยนี้มีโรงพิมพ์มากมาย เจ้าของมีทั้งชาวไทย ชาวจีน ฝรั่งเศสและญี่ปุ่น มีผู้สนใจเรียนรู้หนังสือกันมากขึ้น มีผู้ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาต่างประเทศ กลับมาแล้วต่างมีความกระตือรือร้นในการเผยแพร่ แลกเปลี่ยนความรู้ในหน้าหนังสือพิมพ์ ทำให้มีนักคิด นักเขียน นักแปลมากมาย ในสมัยนี้มีการพิมพ์หนังสือกันมากขึ้น มีหนังสือพิมพ์รายวันและรายอื่นๆ ออกมารวมถึง 54 ฉบับ เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน 14 ฉบับ ในจำนวนนี้เป็นภาษาอังกฤษ 6 ฉบับ หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์มี 14 ฉบับ ตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ 6 ฉบับเช่นเดียวกัน หนังสือพิมพ์รายปักษ์มี 7 ฉบับ ล้วนตีพิมพ์เป็นภาษาไทยทั้งสิ้น นอกจากนี้เป็นหนังสือพิมพ์รายเดือนภาษาไทย 19 ฉบับ

รัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงเห็นถึงประโยชน์ของหนังสือพิมพ์จะเห็นได้จากการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกหนังสือพิมพ์ราชกิจจานุเบกษา ขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2417 ในปีเดียวกันนี้ มีการออกหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ชื่อ ดรุโณวาท มีพระเจ้าน้อยยาเธอพระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ เป็นเจ้าของและบรรณาธิการ คณะผู้จัดทำล้วนเป็นพระราชวงศ์และข้าราชการ หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาหลากหลายมากกว่า นอกจากการตีพิมพ์ข่าวและเรื่องของทางราชการแล้ว ยังประกอบด้วยข่าวต่างๆ ในประเทศ สุภาษิตสอนใจ บทกวี โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน บทละคร นิทาน นิยาย จดหมายเหตุเรื่องราวของพระนครและหัวเมือง รวมทั้งมีการแจ้งความ โฆษณาสินค้าด้วย ดรุโณวาท จึงเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาคล้ายหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน หนังสือพิมพ์นี้มีอายุ 1 ปีก็เลิกไป

พ.ศ. 2418 มีการออกหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยฉบับแรก ที่คนไทยเป็นเจ้าของ และบรรณาธิการ แต่ใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Court เจ้าของคือสมเด็จพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช พ.ศ. 2419 เปลี่ยนมาใช้ชื่อเป็นภาษาไทยว่า ข่าวยุทธการ ภายหลังรวมเรียกชื่อว่า หนังสือคอร์ทข่าวยุทธการ เป็นหนังสือพิมพ์ขนาด 8 หน้ายก ออกวันละ 4 หน้า หลังจากออกหนังสือพิมพ์รายวันได้ประมาณ 1 ปี ทรงเปลี่ยนกำหนดออกเป็นเดือนละ 2 ครั้ง หนังสือคอร์ทข่าวยุทธการ มีคุณค่า ให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะราชการและขนบธรรมเนียมในราชสำนัก เรื่องพงศาวดาร ข่าวยุทธการณกิจของรัชกาลที่ 5 ความเคลื่อนไหวในราชสำนัก ข่าวยุทธการณบ้านเมือง นอกจากนี้ยังมีข่าวการพระราชทานยศ การฉลองวันเกิด ข่าวยุทธการตาย ข่าวยุทธการซึ่งมีลักษณะข่าวคล้ายกับข่าวสังคมในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีหนังสือพิมพ์ที่ออกใหม่จำนวนมาก ฉบับที่มักจะได้รับการกล่าวขวัญกันอยู่เสมอได้แก่

1. วชิรญาณและวชิรญาณวิเศษ วชิรญาณเป็นหนังสือพิมพ์รายเดือน ออกระหว่าง พ.ศ. 2427 - 2428 มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ นิทานและสารคดี ส่วนวชิรญาณวิเศษ ออกเป็นรายสัปดาห์ ระหว่าง พ.ศ. 2429 - 2437 เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นข่าวต่างประเทศ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน

2. หนังสือพิมพ์สยามไมตรี เป็นหนังสือพิมพ์ราย 3 วัน ออกครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2437

3. หนังสือพิมพ์สยามประเทษสุนทรโรวาทพิเศษ มี ก.ศ.ร. กุหลาบ เป็นเจ้าของและบรรณาธิการ เป็นหนังสือพิมพ์รายเดือน ออกเมื่อ พ.ศ. 2440 มีเนื้อหาเกี่ยวกับข่าว ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี และมีเนื้อหาที่ถากถางสังคมรวมอยู่ด้วย ก.ศ.ร. กุหลาบ เป็นคนที่มีความสามารถในการรวบรวมเรื่องราวของบุคคลอื่น แล้วเรียงลำดับญาติวงศ์ได้อย่างละเอียด เช่น ลำดับญาติวงศ์ของขุนนางและพระมหากษัตริย์ แต่ไม่มีประวัติญาติวงศ์ของตนเองไว้เลย จึงมีคนมอง ก.ศ.ร. กุหลาบในสองแง่มุมได้แก่ การมองว่า ก.ศ.ร. กุหลาบ เก่งในการคัดแปลงประวัติศาสตร์หลายครั้งที่สร้างเรื่องขึ้นเองแล้วอ้างว่าเป็นจริง ดังนั้นเนื้อหาจึงไม่น่าเชื่อถือ ส่วนอีกแง่มุมหนึ่ง มีคนมองว่า ก.ศ.ร. กุหลาบเป็นคนหัวสมัยใหม่ เรื่องที่เขาเขียนเป็นการเสนอแง่มุม แนวคิดใหม่ๆ ให้กับสังคม

4. หนังสือพิมพ์ ตลยวิภาคพจนกิจ ชื่อหนังสือพิมพ์มีความหมายว่า การเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมาดุจดั่ง เป็นหนังสือพิมพ์รายเดือน ออกเมื่อ พ.ศ. 2433 เจ้าของคือ ต.ว.ศ.

วัฒนาโก ใช้นามปากกาว่าเทียนวรรณ เป็นนักหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยกับ ก.ศ.ร. กุหลาบ เป็นผู้มีหัวรุนแรง ความคิดก้าวหน้า ซอบวิพากษ์วิจารณ์การเมือง เคยได้รับโทษจำคุก 17 ปี เนื้อหาในหนังสือพิมพ์ตุลยวิภาคพจนกิจ ไม่นับความสด แต่เน้นการแสดงความคิดเห็นและการเสนอแนะ เช่น เสนอแนะให้มีการเลิกการพนัน เสนอให้กฎหมายกำหนดให้ชายมีภรรยาเพียงคนเดียว เสนอให้มีการเลิกทาส ฯลฯ ในสมัยรัชกาลที่ 5 นับเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของการก้าวไปสู่ความเจริญแบบตะวันตก รัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้ชาวต่างประเทศเข้ามารับราชการตามกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ มากขึ้น ประกอบกับเจ้านายที่ทรงเคยให้ทุนเล่าเรียนหลวงก็กลับมารับราชการ ทำให้มีการปรับปรุงบ้านเมืองในหลายด้าน หนังสือพิมพ์เป็นกลไกหนึ่งในสังคมที่มีบทบาทมาก สำหรับหนังสือพิมพ์รายวันที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ได้แก่

ชื่อ น.ส.พ	เจ้าของ	ระยะเวลา
1. สารารายณ์ หรือ Siam Observer	บริษัทหนังสือพิมพ์สยามออบเซอร์เวอร์จำกัดสินใจ	2436 - 3466
2. จีนโนสยามวารศัพท์ (เดิมเคยออกเป็นภาษาจีนชื่อ หมยน้ำยัดป้อ)	นายเชียวสุดเส็ง สีนุญเรื่อง	2450 - 2466
3. หนังสือพิมพ์ไทย	จมีนเทพครุณาทร	2441 - 2451
4. กรุงเทพฯ เดลิแมล์	บริษัทสยามฟรีเพรส	2441 - 2476

ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการออกหนังสือเล่มที่เรียกกันว่านิตยสาร มาสู่ห้องตลาดด้วย นิตยสารซึ่งเป็นที่รู้จักกันในสมัยนั้น ได้แก่

1. จดหมายเหตุแสงอรุณ มีโรงเรียนวังหลังเป็นเจ้าของ
2. ยุทธโกฐี ออกโดยกองทัพบก
3. มหามกุฏราชวิทยาลัย ออกนิตยสารชื่อ ธรรมจักขุ มีเนื้อหาเชิงสารคดี
4. โรงเรียนกฎหมาย (ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ออกนิตยสารด้านกฎหมาย ชื่อ ธรรมศาสตร์วินิจฉัย

นอกจากนี้ยังมีนิตยสารสำหรับสตรี ชื่อวาริรมย์ นิตยสารสำหรับครู ชื่อ วิทยากรย์ และนิตยสารของกระทรวงมหาดไทยชื่อ เทศาภิบาล

หนังสือพิมพ์สมัยรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 6 เหตุการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เป็นปัจจัยเสริมให้กิจการหนังสือพิมพ์ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง หนังสือพิมพ์รายวันในสมัยนี้ซึ่งเริ่มตีพิมพ์ ตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 จึงมีบทบาทสำคัญในการรายงานข่าวและแสดงความคิดเห็นต่างๆ ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการออกหนังสือพิมพ์เป็นจำนวนมากและออกเป็นรายต่างๆ กัน รวมถึงร้อยกว่ารายชื่อ (สุภาพันธุ์ บุญสะอาด, 2517 : 34) ดังนี้

1. หนังสือพิมพ์รายวันประมาณ 20 รายชื่อ เป็นภาษาจีน 2 ฉบับ เป็นภาษาอังกฤษ 1 ฉบับ
2. หนังสือพิมพ์ราย 3 วัน
3. หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ 34 รายชื่อ ในจำนวนนี้เป็นภาษาต่างประเทศ 2 รายชื่อ
4. หนังสือพิมพ์รายปักษ์ 7 รายชื่อ
5. รายทศ (รายสิบวัน) 3 รายชื่อ
6. รายเดือน 48 รายชื่อ เป็นภาษาอังกฤษ 3 รายชื่อ
7. รายสามเดือน มี 5 รายชื่อ เป็นภาษาอังกฤษ 2 รายชื่อ

ผู้ที่เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ในสมัยนี้มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ตัวอย่างรายชื่อของหนังสือพิมพ์รายวันในสมัยนี้ที่น่าสนใจมีหลายฉบับ ดังปรากฏเขียนไว้ในหนังสือ "ประวัติหนังสือพิมพ์ไทย" (อำไพ จันทรจิระ, 2517 : 34) ดังนี้

ชื่อหนังสือพิมพ์	เจ้าของ	ระยะเวลา
1. สามสมัย	นายเพ็ง	2453-2453
2. ดุสิตสมัย	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	2462-2464
3. สยามราษฎร์	นายสุกรี วสุวัต	2463-2468
4. ประชาโลก	โรงพิมพ์บุญช่วยเจริญ	2464-2465
5. สยามสักขี	สำนักงานถนนนาคลาย	2565-2465
6. ยามาโต	นายไอ มียาคาวา	2465-2466
7. บางกอกการเมือง	นายหอม นิลรัตน์ ณ กรุงเทพฯ	2466-2475
8. ข่าวสด	นายหอม นิลรัตน์ ณ กรุงเทพฯ	2466-2466
9. สารนคร	นายอรุณ สารากรณ์	2467-2469
10. มอร์นิ่งโพสต์	นายหวล วณิชฐจินดา	2467-2467

รัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ถึง 3 ฉบับด้วยกัน ฉบับแรกชื่อ ดุสิตสมัยเป็นหนังสือพิมพ์รายวัน ฉบับที่ 2 ชื่อ ดุสิตสักขี ออกเป็นรายสะดวก ดุสิตสักขีนี้เปลี่ยนชื่อมาจากดุสิตเรคคอร์ดเดอร์ ฉบับที่ 3 เป็นฉบับรายสัปดาห์ ชื่อ ดุสิตสมิต หนังสือพิมพ์ฉบับนี้เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 6 ประกอบไปด้วยบทความต่างๆ เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องตลกขบขัน สุภาษิต บทกวีและทรงวาดรูปบุคคลต่างๆ เป็นภาพลายเส้น เกี่ยวกับการทำงานของข้าราชการ ต่างๆ ด้วย เป็นการทรงแนะนำข้าราชการในการบริหารงานของประเทศไทย ได้มีการตีพิมพ์วัตถุประสงค์ของหนังสือพิมพ์ไว้ที่ปกหลังของทุกฉบับ ดังนี้

หนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต	บมิกคคคิทราม
ตั้งจิตจะนำความ	สุจะให้ฤคิสบาย
ถึงล้อก็ล้อเพียง	กละเยี่ยงวิธีสหาย
บมิจะมุ่งร้าย	บมิมุ่งประจานใคร
ใครออกจะพลาดท่า	ก็จะล้อจะเลียนให้
ใครคิวิเศษไซ้	ก็จะชมประสมดี
ชมเราก็แทงคิ้ว	ผวนิวก็ชอรรี
แม่แม่คิมิคืนดี	ก็จะเชิญ ณ คลองสาน

รัชกาลที่ 6 ทรงพระนิพนธ์ทละครต่าง ๆ ไว้เป็นจำนวนมาก ในด้านบทความ ทรงเขียนความเห็นลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ของพระองค์เอง และ หนังสือพิมพ์อื่นๆ ทรงใช้นามปากกาว่า “อศวพาหุ” “รามจิตติ” และ “พันแหลม” บทความที่มีผู้สนใจมากคือบทความเรื่อง “ยิวแห่งบูรพาทิศ” ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกกล่าวถึง เศรษฐกิจของประเทศไทยซึ่งอยู่ใต้อิทธิพลของยิวแห่งบูรพาทิศซึ่งหมายถึง ชาวจีน

ปัจจัยที่ทำให้กิจการหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 เจริญก้าวหน้ามีอยู่ 4 ประการหลักๆ ได้แก่

1. การพัฒนาเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นยุคที่เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง ส่วนหนึ่งมีพื้นฐานมาจากพื้นฐานที่มั่นคงในสมัยรัชกาลที่ 5 รัชกาลที่ 6 เองก็สนพระทัยในการออมเงินของราษฎร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ตรา “พระราชบัญญัติคลังออมสิน พุทธศักราช 2456” และประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 เมษายน ปีเดียวกันนั่นเอง ประชาชนจึงมีเงินออม มีเศรษฐกิจดีพอสมควร การมีเศรษฐกิจดีเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กิจการหนังสือพิมพ์รุ่งเรืองเนื่องจาก มีผู้ซื้อหนังสือพิมพ์มากขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 6 ประชาชนทั่วไปยังไม่รู้หนังสือ หนังสือพิมพ์จึงจัดเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย

2. การศึกษา ในสมัยนี้มีพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เป็นการบังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุ 7 ปีบริบูรณ์เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนจนอายุครบ 14 ปีบริบูรณ์โดยไม่เสียเงินค่าเล่าเรียน ทำให้ประชาชนอ่านหนังสือออกและสนใจอ่านหนังสือกันมาก

เรื่องของการศึกษาก่อนหน้านี้ คือ รัชกาลที่ 5 ทรงส่งพระราชโอรสไปศึกษาต่างประเทศ ทรงพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวง บุคคลเหล่านี้ เรียนจบและกลับมาทำงานรับใช้บ้านเมือง คนที่มีการศึกษา เมื่อมีความเห็นหรือแนวคิดต่างๆ และต้องการเผยแพร่ ย่อมใช้หนังสือพิมพ์เป็นเวทีแสดงความคิดเห็น นอกจากข่าวและบทความแล้ว หนังสือพิมพ์ในสมัยนี้ยังประกอบด้วยเรื่องแปล และสารคดีอีกด้วย

3. ความตื่นตัวทางการเมือง ในสมัยรัชกาลที่ 6 เกิดกบฏก๊กมินตั๋ง ขึ้นในประเทศจีน มีผู้นำคือ ดร.ซุนยัตเซ็น คนจีนโพ้นทะเล รวมถึงคนจีนในประเทศไทยด้วยได้ให้การสนับสนุน มีการใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อ ตีพิมพ์บทความสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศจีน ผู้ที่มีบทบาทมากได้แก่นายเชียวซุนเส็ง เขียนบทความการเมืองเป็น

ประจำโดยใช้นามปากกาว่า “บาทกฤษร” นอกจากการเมืองในจีนแล้ว พ.ศ. 2460 เป็นปีที่เริ่มเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 แม้ว่าเหตุการณ์รุนแรงจะอยู่ในยุโรป แต่ก็มีผลกระทบไปทั่วโลก คนไทยจึงสนใจผลกระทบที่อาจเกิดกับประเทศไทย มีการติดตามข่าวมารายงานในหนังสือพิมพ์อยู่เป็นระยะๆ

4. การที่รัชกาลที่ 6 ทรงโปรดปรานงานหนังสือและการแสดงความคิดเห็น พระองค์ทรงเคยเรียนที่ประเทศอังกฤษ เคยจัดตั้งสมาคมได้วาทีระหว่างนักเรียนไทยในอังกฤษ ทรงเขียนบทความและพระราชนิพนธ์อื่นๆ ทรงเห็นว่าหนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลางที่ดี แม้ว่าจะมีผู้เขียนบทความโต้แย้งพระองค์ก็ได้ถือโทษ ทำให้มีคนกล้าคิด กล้าเขียนอย่างเสรี กิจกรรมหนังสือพิมพ์จึงมีความเจริญก้าวหน้ามาก

การที่มีหนังสือพิมพ์ออกมาเป็นจำนวนมากทำให้ยากต่อการควบคุมดูแล บางฉบับตีพิมพ์ข่าวความรุนแรงในสังคมเกินกว่าเหตุ แต่ไม่สามารถหาตัวบรรณาธิการได้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยเอกสาร และหนังสือพิมพ์ขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2465 กำหนดให้ผู้มีเครื่องพิมพ์เพื่อทำการพิมพ์ต้องขออนุญาตจาก สมุหเทศาภิบาลแห่งมณฑล ก่อนทำการพิมพ์ พระราชบัญญัติฉบับนี้ทำให้ทางราชการรู้ว่าหนังสือพิมพ์ฉบับใดบ้างที่ตีพิมพ์ในท้องถิ่น และใครเป็นเจ้าของ ซึ่งนับเป็นการควบคุม ดูแลหนังสือพิมพ์ได้ในระดับหนึ่ง

หนังสือพิมพ์สมัยรัชกาลที่ 7

ในสมัยพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ การเปลี่ยนระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นระบอบประชาธิปไตย ในช่วงต้นรัชสมัยตั้งแต่ พ.ศ. 2468 เป็นต้นมา กิจกรรมหนังสือพิมพ์เจริญรุ่งเรืองดี ต่อเนื่องจากสมัยรัชกาลที่ 6 ในสมัยรัชกาลที่ 7 มีชาวไทยและชาวต่างประเทศออกหนังสือแข่งกันมากประชาชนสนใจข่าวสารบ้านเมือง ซึ่งมีความผันผวนอยู่ตลอดเวลา บางฉบับก็สนับสนุนการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช บางฉบับสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองหนังสือพิมพ์จึงเป็นแหล่งข่าวสารข้อมูล และแหล่งแสดงความคิดเห็นที่สำคัญ หนังสือพิมพ์ในรัชสมัยนี้ ออกเป็นรายต่างๆกัน มีจำนวนมากถึง 121 รายชื่อ (วานิช พลุวังกาญจน์, 2529 : 63) เป็นหนังสือพิมพ์รายวันประมาณ 50 กว่ารายชื่อ แม้จะมีหนังสือพิมพ์จำนวนมากแต่มี

จำนวนไม่น้อยที่ออกได้ไม่นานก็ล้มเลิกไป แล้วมีฉบับใหม่ๆ ออกมาแข่งขันกัน ในจำนวนนี้มีหนังสือพิมพ์รายวันที่มีชื่อเสียง เช่น ศรีกรุง หลักเมือง ราษฎร เฉลิมรัฐธรรมนูญ เสรีภาพ ประชาชาติ ชาติไทย ไตรรงค์ ไทยเมือง หมู่ไทย รักสยาม สาวสยาม สยามรัตน์ สยาม หมู่ สยามใหม่ สมัยราษฎร ฯลฯ ในสมัยนี้มีผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์หลายฉบับ เช่น นาย ต.บุญเทียม เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ถึง 3 ฉบับได้แก่ หลักเมือง เจริญกรุงและอิสระ (ตัวสะกดในสมัยนั้น)

ในสมัยรัชกาลที่ 7 กิจการหนังสือพิมพ์มีวิวัฒนาการที่แตกต่างไปจากรูปแบบของหนังสือพิมพ์สมัยก่อน หลายประการคือ

1. ลักษณะรูปเล่ม ส่วนใหญ่มีขนาดเล็กลงจากสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ขนาดใหญ่ มาเป็นหนังสือพิมพ์ขนาดเล็กที่เรียกว่า แทบลอยด์ (Tabloid)

2. มีการพาดหัวข่าวสำคัญในหน้าแรก ทำให้ประชาชนอยากรู้อยากเห็น เกิดความสนใจในข่าวสารมากยิ่งขึ้น ศิลปะการใช้คำเพื่อพาดหัวข่าวในสมัยนั้น แสดงถึงเอกลักษณ์ของหนังสือพิมพ์ และความรู้ความสามารถในการใช้ภาษา ความคิดสร้างสรรค์ ของผู้เขียนพาดหัวข่าว

3. การเขียนบรรณานำ หนังสือพิมพ์หลายฉบับ ได้เขียนความนำตามหลักการสากลของการเขียนข่าว

4. ภาพประกอบ หนังสือพิมพ์ เริ่มมีภาพประกอบ ภาพเหล่านี้มีทั้ง ภาพถ่าย ภาพล้อ และการ์ตูน

ภาพถ่ายส่วนใหญ่จะเป็นภาพบุคคลสำคัญ และเหตุการณ์สำคัญ เช่น ภาพผู้นำประเทศ ภาพการประกวดนางงาม ภาพกีฬา หนังสือพิมพ์ศรีกรุงทุกฉบับจะตีพิมพ์ภาพในหน้า 14 เป็นประจำ และมีคำอธิบายสั้น ๆ ใต้ภาพ

ภาพล้อมักเขียนล้อเลียนการเมืองและเหตุการณ์สำคัญๆ ประกอบกลอน เพลงยาว และลำตัด หนังสือพิมพ์เกราะเหล็กมีคอลัมน์ภาพล้อของ แก่นเพชร ตีพิมพ์เป็นประจำ

การ์ตูนมักเขียนเรื่องต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์สยามหมู่ ตีพิมพ์การ์ตูนเรื่องพระไชยสุริยา ซึ่งเขียนโดย ส. จุฑะรพ ในหน้า 20 ซึ่งเป็นหน้าสุดท้ายของหนังสือพิมพ์โดยใช้
:เคื่:นี้ :เรื่ง:นี้:

5. มีการสัมภาษณ์เพื่อเขียนข่าว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2474 เป็นต้นมา เริ่มมีการหาข่าวโดยการสัมภาษณ์ แล้วนำคำให้สัมภาษณ์มาเขียนเป็นข่าว เป็นการอ้างอิงโดยตรง ซึ่งผิดกับสมัยก่อนหน้านี ซึ่งจะเขียนข่าวในเชิงผู้สื่อข่าวเป็นผู้เล่าเรื่องเอง ในสมัยนี้ พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้เปิดให้หนังสือพิมพ์สัมภาษณ์โดยให้หัวหน้าแผนกหนังสือพิมพ์ของกรมโฆษณาการ (ปัจจุบันคือกรมประชาสัมพันธ์) เลือกบรรณาธิการเข้าพบ แล้วสัมภาษณ์เป็นรายคน โดยให้สัมภาษณ์เป็นประจำทุกเดือน ภายหลังได้เปลี่ยนจากการให้สัมภาษณ์ทีละคน เป็นการให้สัมภาษณ์พร้อมๆกันทุกฉบับในห้องประชุม

เนื้อหาของหนังสือพิมพ์ในรัชกาลที่ 7 มีทั้งข่าวหนัก (Hard News) และข่าวเบา (Soft News) แต่มีข่าวหนักน้อยกว่าข่าวเบา (สุภาพันธุ์ บุญสะอาด, 2517 : 34) นอกจากนี้ยังมีเรื่องแปลและนวนิยาย หนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงมากในสมัยนี้คือ หนังสือพิมพ์ประชาชาติ เจ้าของคือ หม่อมพร้อมสุภิน วรรณ ชายาของ ม.จ.วรรณไวทยากร วรรณ ซึ่งขณะนั้นทรงเป็นที่ปรึกษาของพลเอกพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ประชาชาติตีพิมพ์ข่าวที่น่าสนใจ เป็นแหล่งแสดงความคิดเห็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม มีนักคิดนักเขียนที่มีชื่อเสียงมากมาย คอลัมน์ที่ได้รับความนิยมอย่างสูงคือคอลัมน์ “ไวยวรรณ” ซึ่งประกอบไปด้วย เหตุผลและหลักวิชาการ มีคอลัมน์ “ข่าวประชาคม” เสนอข่าวสังคมเป็นประจำทุกฉบับ นอกจากนี้ประชาชาติยังมีเรื่องน่าอ่านมากมาย ในด้านบันเทิงมีนิยายอิงพงศาวดาร เรื่อง “ผู้ชนะสิบทิศ” ของโชติ แพร่พันธ์ หรือ ขาขอบ ซึ่งผู้อ่านสนใจกันมาก ด้านนวนิยายสมัยใหม่มีนวนิยาย เรื่อง “ชายชาตรี” ของมาลัย ชูพินิจ

หนังสือพิมพ์ประชาชาติเป็นแหล่งผลิตนักหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียง เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ มาลัย ชูพินิจ และตระกูล ทองนิมิตร ประชาชาติเคยถูกปิด 2 ครั้ง คือวันที่ 12 พฤษภาคม 2476 เป็นเวลา 4 วัน และวันที่ 19 มิถุนายน 2476 เป็นเวลา 1 วัน ในสมัยที่พระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี ด้วยความผิดตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2476 ในฐานะเหตุแห่งการโฆษณาอันเป็นเสียหายแก่แผ่นดิน

โดยที่มีหนังสือพิมพ์เป็นจำนวนมาก จึงมีบ่อยครั้งที่มีการตีพิมพ์ข้อความในเรื่องหมิ่นประมาท มีการใช้หนังสือพิมพ์เพื่อประโยชน์ส่วนตน บางครั้งมีการนำเอาผู้ที่ไม่มีความรู้มาเป็นบรรณาธิการสำหรับรับผิดชอบในคดีอาญา ทำให้หนังสือพิมพ์มีความเสื่อมลง รัชกาลที่ 7

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2470 ขึ้น โดยยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2465 สาระสำคัญของ พ.ร.บ. ฉบับนี้ได้แก่ ผู้ที่จะเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์หรือเจ้าของ ต้องได้รับอนุญาตจากสมุหพระนครบาลหรือสมุหเทศาภิบาล และจะไม่ออกใบอนุญาตให้ก็ได้ ถ้าเป็นเหตุเกี่ยวกับความสงบราบคาบ หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีพระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475 กำหนดให้มีการตรวจข่าวก่อนนำออกพิมพ์ โฆษณา หรือมีการเซ็นเซอร์นั่นเอง มีหนังสือพิมพ์ที่ถูกลงโทษตาม พ.ร.บ. ฉบับนี้ 28 ราย เป็นที่น่าสังเกตว่าในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีหนังสือพิมพ์ที่ถูกลงโทษมากกว่าก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

พ.ศ. 2476 มีการออกพระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช 2476 โดยประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์พุทธศักราช 2470 และ 2475 บทบัญญัติใหม่ นี้ กำหนดให้บรรณาธิการต้องสอบไล่ชั้นมัธยมบริบูรณ์หรือเทียบเท่า หรือเป็นผู้ซึ่งมีวิทยฐานะ โดยมีคณะกรรมการสอบความรู้ไม่ต่ำกว่า 3 นาย ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้แต่งตั้ง กฎหมายฉบับนี้แสดงถึงเจตนารมณ์ที่จะยกระดับมาตรฐานของวิชาชีพหนังสือพิมพ์ให้สูงขึ้น หลังจากพระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช 2476 แล้ว พระราชบัญญัติฉบับต่อมาได้แก่ พระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช 2484 ซึ่งออกในสมัยที่ จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี และมีผลบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน

หนังสือพิมพ์ยุคประชาธิปไตยระยะแรก พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2500

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ประเทศไทยมีความไม่แน่นอนทางการเมือง มีการเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีบ่อยครั้ง แต่ละท่านอยู่ในตำแหน่งในระยะเวลาอันสั้น และมักจะเฟื่องเสียงหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์เนื้อหาทางการเมืองเป็นพิเศษ ทำให้งานหนังสือพิมพ์ต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของคณะผู้ปกครองที่มีอำนาจในขณะนั้น สภาพทางการเมืองมีอิทธิพลต่อเนื้อหาของหนังสือพิมพ์มาก หนังสือพิมพ์แบ่งออกเป็นหลายฝ่าย มีทั้งฉบับที่เป็นกลาง ฉบับที่ต่อต้านรัฐบาล และฉบับที่สนับสนุนรัฐบาล ส่วนมาก

นักหนังสือพิมพ์หนุ่มหัวก้าวหน้ามักต่อต้านรัฐบาล โดยมุ่งหวังให้ประเทศมีเสรีเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จึงมักถูกรัฐบาลต่อต้านและกดดัน หนังสือพิมพ์ที่มุ่งหวังเพื่อความอยู่รอดทางธุรกิจ มักเข้าข้างรัฐบาล และเน้นการเขียนข่าวแบบเร้าอารมณ์ (Sensationalism) และนำเสนอข่าวชาวบ้าน ข่าวเร้าอารมณ์ มากกว่าข่าวที่มีสาระ

สภาพการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจสำคัญๆ ที่มีอิทธิพลต่อหนังสือพิมพ์ ได้แก่ พ.ศ. 2483 หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ว่า การเข้มงวดหนังสือพิมพ์โดยการตรวจข่าวนั้นจะยกเลิกเสีย ยกเว้นหนังสือพิมพ์ที่พิมพ์ด้วยภาษาต่างประเทศ ต่อมา พ.ศ. 2484 รัฐบาลได้ร่างพระราชบัญญัติกฎหมายการพิมพ์ขึ้น พ.ร.บ. ฉบับนี้มีผลบังคับใช้ยังไม่กี่เดือน รัฐบาลก็ประกาศภาวะฉุกเฉินเนื่องจากเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น และมีประกาศให้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข่าวขึ้นในกรมโฆษณาการเพื่อตรวจสอบข่าว (Sensor) มีการใช้หนังสือพิมพ์ในการทำสงครามจิตวิทยา บำรุงขวัญทหารและประชาชน จอมพล ป. พิบูลย์สงคราม พยายามใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อโฆษณาชวนเชื่อมุ่งสร้างลัทธิชาตินิยม และกำหนดให้ทุนขั้นต่ำของผู้ประกอบการเป็นเงินห้าหมื่นบาท ทำให้หนังสือพิมพ์ต้องปิดกิจการ 13 ฉบับ ได้แก่ ประมวลวณวัน กรุงเทพวารศัพท์ ประชาชาติ ห่วงไทย หลักเมือง ไทยเอกราช ไทยหนุ่ม ประมวลข่าว ประชากร บางกอกนิวส์ สุภาพบุรุษ ผดุงชาติ และบางกอกไทม์

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ถูกจับในข้อหาอาชญากรรมสงคราม นายปรีดี พนมยงค์ ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี ระหว่างปี 2489 - 2491 มีนโยบายให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์เสนอเนื้อหาที่หลากหลายมากขึ้น มีทั้งฝ่ายที่ยังคงสนับสนุนจอมพล ป. และฝ่ายที่คัดค้าน หนังสือพิมพ์วิพากษ์วิจารณ์การเมืองอย่างเต็มที่ และเสนอเนื้อหาให้ความรู้ต่างๆ แก่ประชาชน

ต่อมาจอมพล ป. ต่อบุคคลิทางการเมือง และกลับมาปฏิบัติยึดอำนาจเป็นนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2491 โดยมีพันตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ และพันเอกสฤษดิ์ ธารวัชร์ (ยศในขณะนั้น) เป็นผู้สนับสนุน ในยุคนี้อำนาจรัฐบาลใช้ระบบควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวด มีทั้งการเซ็นเซอร์ กดขี่ กวาดล้าง ทำร้ายร่างกาย และลอบสังหาร นักหนังสือพิมพ์ที่มีความเห็นขัดแย้งกับรัฐบาล ในสมัยที่พลตำรวจเอกเผ่า เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และเป็นประธานคณะกรรมการควบคุมหนังสือพิมพ์ มีการลอบสังหารนักหนังสือพิมพ์ที่มี

หลีกเลี่ยงไม่เน้นเสนอข่าวการเมือง ได้แก่เสนอข่าวเนื้อหาทั่วไป กิจกรรมส่วนตัวของชนชั้นสูง และชนชั้นกลาง เสนอข่าวเร้าอารมณ์ และนวนิยายเพื่อความอยู่รอด อย่างไรก็ตามเมื่อรัฐบาลไม่ให้ความสำคัญสะดวกในการหาข่าว บางครั้งหนังสือพิมพ์ก็ประท้วงรัฐบาลด้วยการไม่เสนอข่าวใดๆ ของฝ่ายราชการ เช่นในช่วงนั้นหนังสือพิมพ์ทุกฉบับพร้อมใจกันไม่เสนอข่าวการมาเยือนประเทศไทยของรองประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นข่าวที่มีความสำคัญ (สุภาพันธุ์ บุญสะอาด, 2517 : 133)

ยุคสำคัญเสรีภาพ พ.ศ. 2516 - พ.ศ. 2519

หนังสือพิมพ์ในยุคนี้ นับเป็นยุคแรกของหนังสือพิมพ์รุ่นใหม่ เหตุการณ์ทางการเมืองที่มีผลต่อสื่อหนังสือพิมพ์คือ การที่นักศึกษาต่อต้านรัฐบาลเผด็จการและได้รับชัยชนะหลังจากเหตุการณ์ “วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516” ผ่านพ้นไป รัฐบาลของนายสัญญาธรรมศักดิ์ เข้ามาบริหารประเทศ ได้ให้หลักการประกันเสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2517 หลายประการ เช่น ห้ามปิดหนังสือพิมพ์ด้วยเหตุผลทางการเมือง ห้ามตรวจข่าวหนังสือพิมพ์ก่อนการตีพิมพ์นอกจากในภาวะสงคราม ภาวะฉุกเฉิน หรือภาวะประกาศใช้กฎอัยการศึก ห้ามรัฐบาลให้การสนับสนุนทางการเงินแก่หนังสือพิมพ์เอกชน รวมทั้งกำหนดให้ผู้ที่มิได้สิทธิเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ต้องเป็นคนสัญชาติไทย

สิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลชุดนี้ให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์อย่างเต็มที่ ก็คือ การที่รัฐบาลยกเลิกความเข้มงวดการออกใบอนุญาตประกอบการหนังสือพิมพ์ รวมทั้งยกเลิกข้อปฏิบัติต่างๆ ที่ล่าช้าของทางราชการด้วย การให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ทำให้มีผู้สนใจจะออกหนังสือพิมพ์เป็นจำนวนมาก ปรากฏว่าเมื่อนับถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2517 มีหนังสือพิมพ์ได้รับอนุญาตให้ดำเนินการถึง 300 ฉบับ จากที่มีผู้ยื่นขออนุญาต 400 ราย และเมื่อถึงเดือนธันวาคมปีเดียวกัน ได้มีการออกใบอนุญาตประกอบการหนังสือพิมพ์เป็นจำนวนถึง 853 ฉบับ ในจำนวนนี้เป็นหนังสือพิมพ์รายวันถึง 117 ฉบับ แต่ในความเป็นจริงนั้น มีหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์จริง ร้อยละ 10 ที่เหลือขอเพื่อเก็บสิทธิไว้ทำประโยชน์ (สุกัญญา ตีระวนิช, 2526 : 10)

เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในช่วงนี้ เป็นการให้เสรีภาพที่มักจะรุนแรง และละเมิดผู้อื่น เช่น มีการเขียนบทความอย่างอ้อมค้อม เสียดสี ประชดประชัน โจมตีผู้อื่นว่าคอร์รัปชัน โดยไม่มีหลักฐานยืนยัน (เรื่องเดียวกัน : 11) ขณะที่หนังสือพิมพ์บางฉบับฉวยโอกาสให้เสรีภาพที่รัฐบาลเปิดให้ในการพยายามแสวงหากำไรโดยไม่คำนึงถึงศีลธรรมจรรยา มีการนำภาพส่วนตัวของสตรี รวมทั้งข้อเขียนที่เน้นกิจกรรมทางเพศมาตีพิมพ์ในหน้าหนังสือพิมพ์อย่างค่อนข้างเปิดเผย

เมื่อมีการเลือกตั้ง และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เป็นนายกรัฐมนตรีเข้ามาบริหารประเทศ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นนักหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงมาก ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของหนังสือพิมพ์ ในฐานะที่เป็น “สถาบันทางสังคม” ซึ่งจะต้องมีเสรีภาพควบคู่ไปกับความรับผิดชอบรัฐบาลชุดนี้มีได้ยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17 แต่ก็ไม่เคยใช้อำนาจตามประกาศฉบับนี้แต่ได้ร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับใหม่ขึ้นมา เพื่อให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ในการควบคุมตนเองมากขึ้น ร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ดังกล่าวเสนอให้มีการจัดตั้งสภาการหนังสือพิมพ์ (Press Council) ประกอบด้วยสมาชิกที่หนังสือพิมพ์แต่งตั้งเองจำนวน 17 - 20 คน มีอำนาจหน้าที่สนับสนุนความก้าวหน้าทางการศึกษาและวิชาชีพหนังสือพิมพ์ ควบคุมนักหนังสือพิมพ์โดยใช้หลักจริยธรรมที่กำหนดไว้ในจรรยาบรรณ ฯลฯ สภาการหนังสือพิมพ์นี้ยังรับผิดชอบการออกใบอนุญาตการประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ และลงโทษนักหนังสือพิมพ์ที่กระทำผิดจรรยาบรรณด้วย อย่างไรก็ตาม ร่างพระราชบัญญัตินี้ยังมิได้รับการพิจารณา ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ยุบสภาในวันที่ 12 มกราคม 2519 มีการเลือกตั้งในวันที่ 4 เมษายน 2519 รัฐบาลใหม่มี ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีของรัฐบาลผสมซึ่งขาดความเป็นเอกภาพ บ้านเมืองประสบความวุ่นวาย มีการแบ่งเป็นหลายฝ่าย มีกลุ่มพลังต่างๆ เช่น หน่วยกระหังแดง ลูกเสือชาวบ้าน ตำรวจ ทหาร นักศึกษา ชุมชนุมกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเกิดจลาจลวันที่ 6 ตุลาคม 2519 พลเอกสงัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เข้ายึดอำนาจการปกครองประเทศ ประกาศยุบพรรคการเมือง รัฐสภา และรัฐธรรมนูญ สั่งปิดหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ และแต่งตั้ง "คณะกรรมการตรวจสอบข่าวสาร" มีอำนาจในการพิจารณาอนุญาตเปิดหนังสือพิมพ์ใหม่

ยุคปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2522

คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินประกาศใช้คำสั่งคณะปฏิรูปฯ ฉบับที่ 42 (ปร. 42) เพื่อควบคุมการทำงานของหนังสือพิมพ์โดยตรง หลังจากยึดอำนาจนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี บุคคลหลายฝ่ายวิจารณ์ว่า รัฐบาลธานินทร์เข้มงวดกับหนังสือพิมพ์มากที่สุด มีการสั่งปิดหนังสือพิมพ์เป็นระยะๆ บางฉบับถูกสั่งปิด เมื่อเปิดใหม่ก็ถูกสั่งปิดอีกอยู่เป็นประจำ เช่น เดลินิวส์ เดลิเมล์ สยามรัฐ ดาวสยาม เสียงประชาชน และไทยเดลี (เรื่องเดียวกัน : 16)

พ.ศ. 2520 เกิดรัฐประหาร พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลยังคงเข้มงวดกับหนังสือพิมพ์มีการดักเตือน และสั่งปิดหนังสือพิมพ์ที่ขัดนโยบาย เช่น ในเดือนมกราคม 2522 พล.ต.อ. มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น อธิบดีกรมตำรวจสั่งถอนใบอนุญาตหนังสือพิมพ์ 3 ฉบับ ได้แก่ เสียงประชาชน เดลินิวส์ ตะวันสยาม เนื่องจากพาดหัวข่าวให้เกิดความตกใจ วิดกกังวล ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ทั้งนี้เนื่องจากหนังสือพิมพ์ลงข่าวการปะทะกันระหว่างเขมรแดงและเขมรเสรีที่ชายแดนไทยอย่างครึกโครม นอกจาก ปร. 42 และการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข่าวสาร เพื่อตรวจข่าว (เซนเซอร์) แล้ว รัฐบาลยังออกหนังสือพิมพ์ชื่อ "เจ้าพระยา" วางขายแข่งกับหนังสือพิมพ์ของเอกชน และรัฐบาลปิดกั้นการเข้าถึงข่าวสารของหนังสือพิมพ์โดย รัฐบาลทำข่าวแจก (Hand Out) แทนการให้สัมภาษณ์โดยตรง ในปี 2522 เกิดปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ นายกรัฐมนตรีลาออก พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีต่อจากพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

การที่รัฐบาลควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวดนั้น ส่วนหนึ่งมาจากปัญหาของวงการหนังสือพิมพ์เองด้วย นายสมบูรณ์ วรพงษ์ นายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยในเวลานั้น ได้วิจารณ์ว่า หนังสือพิมพ์เองบางครั้งใช้เสรีภาพเกินขอบเขต ใช้ภาษาที่ให้ความรู้สึกในทางต่ำ บางฉบับเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ ควรให้มีการตั้งสหภาพ และสภาการหนังสือพิมพ์เพื่อควบคุมกันเอง เพราะหนังสือพิมพ์เป็นสถาบันทางความคิดที่ต้องควบคุมความประพฤติ (เรื่องเดิม : 19)

หนังสือพิมพ์ไทยปัจจุบัน

สมัยที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลมุ่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจเป็นหลัก รัฐบาลเริ่มผ่อนคลายความเข้มงวดที่มีต่อหนังสือพิมพ์ แม้ว่า หนังสือพิมพ์จะรู้สึกว่ามีเสรีภาพมากขึ้น เสนอข่าวการเมืองมากขึ้น แต่ก็ระวังตัวอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากรัฐบาลอาจจะใช้คำสั่งปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 เมื่อใดก็ได้ ช่วงเวลาที่ผ่านมา หนังสือพิมพ์พยายามปรับตัว นักหนังสือพิมพ์รุ่นใหม่เป็นผู้ที่จบการศึกษาด้านสื่อสารมวลชนโดยตรงมากขึ้น และร่วมกันเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ ในที่สุดพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้นได้ประกาศยกเลิกคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2533

หลังจากนั้น หนังสือพิมพ์ได้พยายามปรับรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาทั้งในด้านข่าว และบทความให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ในการรายงานข่าวใช้วิธีการรายงานแบบสืบสวน สอบสวน (Investigative Reporting) ทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก ในการเสนอบทความ และบทวิเคราะห์ต่างๆ มีการค้นคว้ามากขึ้นทำให้มีความน่าเชื่อถือ เหตุการณ์สำคัญที่ถือว่า หนังสือพิมพ์ได้แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม คือ การเสนอข่าว คัดค้านเผด็จการในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 อย่างต่อเนื่องจนพลเอกสุจินดา คราประยูร ลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรี

เหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่าน มีข้อสังเกตที่สำคัญคือ เมื่อใดที่หนังสือพิมพ์มีคุณภาพในการเสนอข่าว สามารถวิเคราะห์ วิเคราะห์ได้อย่างมีเหตุผล ใช้ภาษาที่มีรสนิยม ขอบรับความจริง และตรวจสอบตนเอง ประชาชนจะสนับสนุนหนังสือพิมพ์ และรัฐบาลจะฟังความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์มากกว่าควบคุมหนังสือพิมพ์ การตั้งสภาการหนังสือพิมพ์ เพื่อควบคุมกันเองได้สำเร็จในปี 2540 การมีรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ซึ่งให้สิทธิ เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์เป็นอย่างมาก ประกอบกับการที่ประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น และวิพากษ์วิจารณ์หนังสือพิมพ์มากขึ้น หนังสือพิมพ์เองก็ปรับปรุงคุณภาพ และฟังเสียงประชาชนเช่นเดียวกัน แนวโน้มนี้เป็นสิ่งที่ดี ซึ่งทำให้หนังสือพิมพ์มีมาตรฐาน และเสนอข่าวสารที่อำนวยความสะดวกสังคมมากขึ้นกว่าเดิม